मुसलमपि शिश्नम् तथाविधमुलूखलस्य दक्षिणभागे उपदध्यात् अस्य वर्षणसमर्थत्वेन वृषत्वादुलूखलस्य योनित्वेन स्त्रीत्वात्तदुपपन्नम् । उक्तमेवाग्नेः पशुरूपत्वं प्रकारान्तरेण दृढयति यदु पशोरिति पशोरग्निरूपस्य संस्कृतस्य पश्ववयवसम्पादनया (नाया) निष्पादितस्य यदन्नं तदूर्वेष्टका तस्मात्तस्य इर्वेष्टकारूपेणान्नेन सुहितस्यैषातस्याग्निरूपस्य (!) पशोरुत्तरभाग उदाहिततरः उन्नततरो भवति उत्तरभागऽएवोलूखलमुसलाद्युपधानात् । तस्मादिदानीमपि लोके तृणाद्यभ्यवहारेण तृप्तस्य पशोः ॥३८॥१॥५॥

अथ पशुशीर्षाणामुपधानं विधाय प्रशंसति । पशुशीर्षाणां पश्ववयववेन पशुत्वम् ॥१॥ याः खलु ताः प्रागुक्ताः (६. २. १. ७.) श्रियः ता एवैतानि पशुशीर्षाणि अत एतेषामुपधाने श्रियामेवोपधानं भवति । उखायाः परम्परया कवन्धात्मकत्वम् तत्रोपधाने कवन्धशिरसां (°सा) संधानं भवतीति दर्शयति अथ यानीति तानीति अम्भः (!) सम्भरणावसरपरामर्शः यानि तानि कुसिन्धानि कवन्धानि तानि एताः अत्र सम्पद्यमानाः पञ्च चितयः चित्यात्मकत्वं तु कवन्धानां पञ्चत्वसंख्यासामान्यात् ततस्तथा पञ्चविधा याः पञ्च चितयः ता इमे पृथिव्यादयो लोकाः चितीनां प्रजापत्यवयवात्मकत्वाल्लोकानामपि तथाभावात् तथा च य एतयिमे (!) लोकास्ते एषा उखा तस्या (उःखात्तस्या) लोकत्रयात्मकत्वस्य प्रागुक्तत्वात् अतश्चोखायां पशुशीर्षाणामुपधाने तैः कवन्धानि संश्लेषयति शीर्षभिरिति ॥३॥ उखायामुपधानं पुरस्तादारभ्य प्रत्यगपवर्गं कर्तव्यम् । प्राणेषु शीर्षे गतेषु सर्वप्राणाधारत्वाच्छिरसां प्राणत्वं प्राणा इतीन्द्रियाण्युच्यन्ते पलायने पशूनां (छूवनांशूना) शिरांसि गृहीत्वा स्वाभिमुखमाकृष्य वशीकृतवान् ॥४॥ उखायां पशुशीर्षाणामुपधाने प्रजापत्युदरे अन्नं दधातीति दर्शयितुमाख्यायिकामवतारयति यद्धेवेति ॥६॥ एतत्पुरुषादिपशुलक्षणमन्नं सृष्ट्वा । मुखप्रदेशादेवान्नस्य प्रतीचीनमभ्यवहारात् ॥७॥ शिरसि वागेका नेत्रे द्वे श्रोत्रे द्वे नासाविवरे च द्वे इति सप्त प्राणाः ॥९॥ य ऋजुरकुटिलाङ्गः तस्य अन्तः शरीरमध्ये हृदा हृदयदेशेन मनसा च सता (वसता) विद्यमानेनान्नं पूतं भवति सारासारभेदेन विवेचितं भवति हृदयदेशस्य अन्नावतरणप्रदेशत्वात् शोधकत्वम् । चतुर्थपादे अग्निमध्यावस्थितहिरण्यपुरुषाभिधानं क्रियते । तथाविधेऽस्मिन्मुखे शकलं निदधामि निहितं शकलं चेदमग्नेर्मध्ये यो हिरण्ययो वेतसः ॥११॥ ऋचे वेतीहेति दक्षिणनासाविवरस्याभिनयेन निर्देशः अनेकार्थत्वाद्धातूनामर्चतिरत्र प्राप्त्यर्थः । रुचे वेतीह सव्यनासाविवरे । भासे वेतीह दक्षिणनेत्रे ज्योतिषे वेतीह सव्यनेत्रे । अभूदिति दक्षिणश्रोत्रे ॥१२॥ अथैतेषां पशूनामुपधानमनूद्य तत्र पुरुषस्य प्राथम्यं विधत्ते ॥१४॥ उखामध्ये पयःपूरिते पुरुषमुपदध्यात् एवं च सति यजमानस्य पुरुषत्वात्पयसः पशुकार्यत्वेन पशुत्वात्तत्र यजमानं प्रतिष्ठापयति । हे अग्ने चीयमानस्त्वमादित्यगर्भरूपं सहस्रस्य सदृशमत एव विश्वरूपं पुरुषं पयसा आर्द्रीकुरु किं च एनं परितो वर्जय अर्चिषा मा हिंसीः शतायुषं च कुरु इति मन्त्रार्थः ॥१७॥ दिग्भ्यश्चावय उत्पद्यन्ते दिशां सर्वोत्पत्तिमन्निमित्तकारणात् । असुरस्य मायां सुवर्भानोः सुतस्य (सुवर्तनोन सुनस्य) सम्बन्धित्वेन निर्मिताम् अत एव तैत्तिरीयके सुवर्भानुना (सुवर्णर्भानुना) सुतः सूर्यं तमसाविध्यत् तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैक्षन् तस्य यत्प्रथमनगो (?) ऽपाघ्नन् सा कृष्णाविरभवदिति श्रूयते ॥२०॥ एषोऽग्निरजोऽग्नेः प्रजापतेरध्यजायत अग्नेः सकाशादुत्पन्नत्वादस्याग्नित्वम् ॥२१॥ ऋचो विभागेन तदिदं पुरुषसम्ब-